

PATRICIA-OANA VANCA

ACȚIUNEA CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL

Abrevieri.....	7
Prefață	9
Cuvânt introductiv	11
TITLUL I	
ACȚIUNILE ÎN PROCESUL PENAL.....	13
Capitolul I	
Noțiunea de acțiune în procesul penal.....	13
Secțiunea 1. Acțiunea în justiție.....	13
Secțiunea a 2-a. Acțiunea în procesul penal	14
Capitolul II	
Acțiune penală și acțiune civilă.....	16
Secțiunea 1. Noțiunea de acțiune penală și trăsăturile sale	16
Secțiunea a 2-a. Noțiunea de acțiune civilă în procesul penal și particularități	17
2.1. Observații prelabile	17
2.2. Definiție	18
2.3. Trăsături.....	19
Secțiunea a 3-a. Diferențele dintre acțiunea penală și acțiunea civilă.....	22
Capitolul III	
Raportul dintre acțiunea penală și acțiunea civilă.....	25
TITLUL II	
DREPTUL DE OPȚIUNE ȘI PRINCIPIUL <i>ELECTA UNA VIA NON DATUR</i>	
<i>RECURSUS AD ALTERAM</i>.....	28
Capitolul I	
Observații prelabile.....	28
Secțiunea 1. Dreptul de opțiune asupra jurisdicției în vederea recuperării prejudiciului	28
Secțiunea a 2-a. Principiul <i>electa una via non datur recursus ad alteram</i>	29
Capitolul II	
Dreptul de opțiune în reglementarea anterioară.....	31
Secțiunea 1. Observații prelabile	31
Secțiunea a 2-a. Regula <i>electa una via</i> și exercitarea acțiunii în pretenții la instanța civilă	32
Secțiunea a 3-a. Regula <i>electa una via</i> și exercitarea acțiunii în pretenții la instanța penală	33
Capitolul III	
Dreptul de opțiune în actuala reglementare.....	35

Secțiunea 1. Cazurile de soluționare a acțiunii civile la instanța civilă	35
Secțiunea a 2-a. Regula <i>electa una via</i> și concluzii cu privire la exercitarea acțiunii în pretenții la instanța civilă	39
Secțiunea a 3-a. Regula <i>electa una via</i> și exercitarea acțiunii în pretenții la instanța penală	41
Secțiunea a 4-a. Observații finale cu privire la prevederile în vigoare	42
4.1. Limitarea dreptului de opțiune	42
4.2. Necesitatea completării legii în vederea protejării victimelor unor fapte penale	43

TITLUL III

RAPORTUL DINTRE ACȚIUNEA PENALĂ ȘI ACȚIUNEA CIVILĂ PRIN PRISMA MOMENTULUI EXERCITĂRII LOR ȘI A AUTORITĂȚII DE LUCRU JUDECAT	46
--	-----------

Capitolul I

Observații prealabile	46
------------------------------------	-----------

Capitolul II

Acțiunea penală se rezolvă separat și înaintea acțiunii civile	47
---	-----------

Capitolul III

Acțiunea civilă se rezolvă separat și înaintea acțiunii penale	50
---	-----------

Capitolul IV

Acțiunea penală și acțiunea civilă sunt exercitate concomitent	52
Secțiunea 1. Acțiunea penală și acțiunea civilă sunt exercitate concomitent în procesul penal	52
Secțiunea a 2-a. Acțiunea penală este exercitată la instanța penală, în timp ce acțiunea civilă concomitentă temporal este exercitată la instanța civilă	53

TITLUL IV

CONDIȚIILE EXERCITĂRII ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL	56
---	-----------

Capitolul I

Să existe o faptă ilicită care să facă obiectul acțiunii penale	56
Secțiunea 1. Condiția existenței unei fapte ilicite pentru angajarea răspunderii civile delictuale	56
Secțiunea a 2-a. Condiția faptei ilicite în cazul exercitării acțiunii civile în procesul penal	57
2.1. Existența faptei ilicite care face obiectul acțiunii penale	57
2.2. Admisibilitatea acțiunii civile în procesul penal	57
2.2.1. Observație prealabilă	57
2.2.2. Infraacțiunile prin care se aduce atingere libertății și integrității sexuale	57
2.2.3. Infraacțiunile de rezultat cu efecte complexe prin care se aduce atingere vieții ori integrității corporale	58
2.2.4. Infraacțiunile de pericol	59

Capitolul II

Fapta ilicită care face obiectul acțiunii penale să fi produs un prejudiciu	64
Secțiunea 1. Observație prealabilă	64

Res Secțiunea a 2-a. Noțiunea de prejudiciu.....	64
2.1. Definiție	64
2.2. Necesitatea existenței unui prejudiciu	64
2.3. Reglementare procesual penală	65
2.4. Terminologie	65
Secțiunea a 3-a. Clasificarea clasică a prejudiciilor: prejudiciul material și moral.....	66
3.1. Observații prealabile	66
3.2. Prejudiciul material sau obiectiv.....	67
3.2.1. Definiție	67
3.2.2. Categoriile de prejudicii materiale.....	67
3.2.3. Indemnizarea și cuantificarea prejudiciilor materiale	68
3.2.4. Evitarea sau limitarea prejudiciului, între drept și obligație.....	73
3.2.5. Momentul la care se raportează stabilirea prejudiciului și necesitatea dovedirii acestuia	75
3.2.6. Importanța evaluării prejudiciului material	76
3.3. Prejudiciul moral sau subiectiv.....	78
3.3.1. Definiție	78
3.3.2. Evoluția conceptului privind indemnizarea prejudiciilor morale.....	79
3.3.3. Mijloace alternative de reparare a prejudiciului moral	81
3.3.4. Natura indemnizării prejudiciului moral. Justețea indemnizării pecuniare	82
3.3.5. Daunele morale în cazul persoanelor juridice	83
3.3.6. Evaluarea prejudiciului moral și importanța evaluării acestuia.....	85
3.3.7. Jurisprudența internă în materia indemnizării pecuniare a prejudiciului moral.....	86
3.3.7.1. Cazuistică în materie penală	86
3.3.7.2. Jurisprudență în cauzele civile ce izvorăsc din fapte penale	97
3.3.8. Netemeinicia criticilor referitoare la creșterea valorii de indemnizare pecuniară a prejudiciului moral	100
3.3.9. Categoriile de prejudicii morale.....	103
3.4. Accesoriiile prejudiciilor materiale și morale	117
3.4.1. Chestiune prealabilă	117
3.4.2. Dobânda legală și momentul de început al curgerii sale	117
3.4.3. Divergențe în materia dobânzii legale.....	123
3.4.4. Penalitățile	127
3.4.5. Actualizarea debitului	132
3.4.6. Cumulul dintre accesoriiile debitului principal	132
3.5. Interacțiunea dintre prejudiciul moral și cel material. Clasificări moderne ale prejudiciilor.....	134
3.5.1. Interacțiunea dintre prejudiciul moral și cel material	134
3.5.2. Clasificări moderne ale prejudiciilor	135
3.5.2.1. Observație prealabilă	135
3.5.2.2. Prejudiciile corporale.....	135
3.5.2.3. Prejudiciile prin rigoșeu.....	137
3.5.2.4. Prejudiciile rezultate din pierderea unei șanse.....	137
3.5.2.5. Prejudiciile morale evolutive.....	142
3.5.2.6. Alte clasificări ale prejudiciilor	142

Res Secțiunea 1. Cazurile de soluționare a acțiunii civile la instanța civilă	35
Secțiunea a 2-a. Regula <i>electa una via</i> și concluzii cu privire la exercitarea acțiunii în pretenții la instanța civilă	39
Secțiunea a 3-a. Regula <i>electa una via</i> și exercitarea acțiunii în pretenții la instanța penală	41
Secțiunea a 4-a. Observații finale cu privire la prevederile în vigoare	42
4.1. Limitarea dreptului de opțiune	42
4.2. Necesitatea completării legii în vederea protejării victimelor unor fapte penale	43

TITLUL III

RAPORTUL DINTRE ACȚIUNEA PENALĂ ȘI ACȚIUNEA CIVILĂ PRIN PRISMA

MOMENTULUI EXERCITĂRII LOR ȘI A AUTORITĂȚII DE LUCRU JUDECAT

46

Capitolul I

Observații prealabile

46

Capitolul II

Acțiunea penală se rezolvă separat și înaintea acțiunii civile.....

47

Capitolul III

Acțiunea civilă se rezolvă separat și înaintea acțiunii penale.....

50

Capitolul IV

Acțiunea penală și acțiunea civilă sunt exercitate concomitent

52

Secțiunea 1. Acțiunea penală și acțiunea civilă sunt exercitate concomitent în procesul penal.....	52
--	----

Secțiunea a 2-a. Acțiunea penală este exercitată la instanța penală, în timp ce acțiunea civilă concomitentă temporal este exercitată la instanța civilă	53
--	----

TITLUL IV

CONDIȚIILE EXERCITĂRII ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL

56

Capitolul I

Să existe o faptă ilicită care să facă obiectul acțiunii penale.....

56

Secțiunea 1. Condiția existenței unei fapte ilicite pentru angajarea răspunderii civile delictuale	56
--	----

Secțiunea a 2-a. Condiția faptei ilicite în cazul exercitării acțiunii civile în procesul penal.....	57
--	----

2.1. Existența faptei ilicite care face obiectul acțiunii penale	57
--	----

2.2. Admisibilitatea acțiunii civile în procesul penal.....	57
---	----

2.2.1. Observație prealabilă.....	57
-----------------------------------	----

2.2.2. Infrațiunile prin care se aduce atingere libertății și integrității sexuale.....	57
---	----

2.2.3. Infrațiunile de rezultat cu efecte complexe prin care se aduce atingere vieții ori integrității corporale	58
--	----

2.2.4. Infrațiunile de pericol.....	59
-------------------------------------	----

Capitolul II

Fapta ilicită care face obiectul acțiunii penale să fi produs un prejudiciu

64

Secțiunea 1. Observație prealabilă.....	64
---	----

ReSecțiunea a 2-a. Noțiunea de prejudiciu.....	64
2.1. Definiție	64
2.2. Necesitatea existenței unui prejudiciu	64
2.3. Reglementare procesual penală	65
2.4. Terminologie.....	65
Secțiunea a 3-a. Clasificarea clasică a prejudiciilor: prejudiciul material și moral.....	66
3.1. Observații prealabile	66
3.2. Prejudiciul material sau obiectiv.....	67
3.2.1. Definiție	67
3.2.2. Categorii de prejudicii materiale.....	67
3.2.3. Indemnizarea și cuantificarea prejudiciilor materiale.....	68
3.2.4. Evitarea sau limitarea prejudiciului, între drept și obligație.....	73
3.2.5. Momentul la care se raportează stabilirea prejudiciului și necesitatea dovedirii acestuia	75
3.2.6. Importanța evaluării prejudiciului material.....	76
3.3. Prejudiciul moral sau subiectiv.....	78
3.3.1. Definiție	78
3.3.2. Evoluția conceptului privind indemnizarea prejudiciilor morale.....	79
3.3.3. Mijloace alternative de reparare a prejudiciului moral	81
3.3.4. Natura indemnizării prejudiciului moral. Justețea indemnizării pecuniare	82
3.3.5. Daunele morale în cazul persoanelor juridice	83
3.3.6. Evaluarea prejudiciului moral și importanța evaluării acestuia.....	85
3.3.7. Jurisprudența internă în materia indemnizării pecuniare a prejudiciului moral.....	86
3.3.7.1. Cazuistică în materie penală	86
3.3.7.2. Jurisprudență în cauzele civile ce izvorăsc din fapte penale.....	97
3.3.8. Netemeinicia criticilor referitoare la creșterea valorii de indemnizare pecuniară a prejudiciului moral	100
3.3.9. Categorii de prejudicii morale.....	103
3.4. Accesoriiile prejudiciilor materiale și morale	117
3.4.1. Chestiune prealabilă.....	117
3.4.2. Dobânda legală și momentul de început al curgerii sale	117
3.4.3. Divergențe în materia dobânzii legale.....	123
3.4.4. Penalitățile	127
3.4.5. Actualizarea debitului.....	132
3.4.6. Cumulul dintre accesoriiile debitului principal	132
3.5. Interacțiunea dintre prejudiciul moral și cel material. Clasificări moderne ale prejudiciilor.....	134
3.5.1. Interacțiunea dintre prejudiciul moral și cel material	134
3.5.2. Clasificări moderne ale prejudiciilor.....	135
3.5.2.1. Observație prealabilă.....	135
3.5.2.2. Prejudiciile corporale.....	135
3.5.2.3. Prejudiciile prin ricoșeu.....	137
3.5.2.4. Prejudiciile rezultate din pierderea unei șanse.....	137
3.5.2.5. Prejudiciile morale evolutive.....	142
3.5.2.6. Alte clasificări ale prejudiciilor	142

Res	Secțiunea a 4-a. Caracterele prejudiciului	143
	4.1. Observație prealabilă	143
	4.2. Prejudiciul cauzat să fie cert	143
	4.3. Prejudiciul cauzat să fie direct	147
	4.4. Prejudiciul cauzat să fie personal	148
	4.5. Prejudiciul să rezulte din încălcarea sau atingerea unor drepturi sau interese legitime	151
	Secțiunea a 5-a. Sarcina probei prejudiciului	153

Capitolul III

Prejudiciul să nu fi fost reparat	154
---	-----

Capitolul IV

Reportul de cauzalitate între infracțiune și prejudiciu	158
Secțiunea 1. Observații având caracter general	158
Secțiunea a 2-a. Legătura de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu în cazul autorului	161
Secțiunea a 3-a. Legătura de cauzalitate pentru alți participanți la săvârșirea unei infracțiuni și situația tăinuitorilor și favorizatorilor	164

Capitolul V

Vinovăția	165
Secțiunea 1. Vinovăția, condiție a angajării răspunderii civile delictuale?	165
Secțiunea a 2-a. Vinovăția în caz de condamnare, achitare sau încetare a procesului penal	167
Secțiunea a 3-a. Culpă comună, pluralitatea de cauze și provocarea	168

Capitolul VI

Condiția ca prin soluționarea acțiunii civile în procesul penal să nu se depășească durata rezonabilă a procesului, precum și cea privind existența unei constituiri de parte civilă	173
--	-----

TITLUL V

CONSTITUIREA DE PARTE CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL ȘI EXERCITAREA DIN OFICIU A ACȚIUNII CIVILE	174
--	-----

Capitolul I

Categoriile de acțiuni care se pot exercita în procesul penal	174
---	-----

Capitolul II

Constituirea de parte civilă – condiție pentru exercitarea acțiunii civile în procesul penal	175
--	-----

Capitolul III

Constituirea de parte civilă – temei, drept de opțiune și definiție	176
Secțiunea 1. Temei și drept de opțiune	176
Secțiunea a 2-a. Definiție	179
Secțiunea a 3-a. Avantajele constituirii de parte civilă în procesul penal	180

Resp3.1. Observație prealabilă	180
3.2. Rapiditatea obținerii despăgubirilor	180
3.3. Administrarea probelor prin mijloace energice specifice procesului penal.....	182
3.4. Avantajul economic.....	182
3.5. Avantaje pentru activitatea de justiție.....	183
3.6. Avantajul satisfacției victimei și a optimei soluționări a acțiunii penale	184
3.7. Avantajele și dezavantajele constituirii de parte civilă în procesul penal în Franța.....	185
Secțiunea a 4-a. Momentul constituirii de parte civilă în procesul penal	185
4.1. Chestiuni prealabile	185
4.2. Momentul inițial (<i>a quo</i>) al constituirii de parte civilă în procesul penal.....	185
4.2.1. Momentul inițial al constituirii de parte civilă în reglementarea anterioară	185
4.2.2. Momentul inițial al constituirii de parte civilă în reglementarea actuală.....	187
4.2.3. Momentul inițial al constituirii de parte civilă în Franța.....	188
4.3. Momentul final (<i>ad quem</i>) al constituirii de parte civilă în procesul penal	188
4.3.1. Momentul final al constituirii de parte civilă în vechiul Cod de procedură penală	188
4.3.2. Dispozițiile din actualul Cod de procedură penală	189
4.3.3. Raționamentul momentului final. Garanțiile constituirii de parte civilă în termen	193
4.3.4. Excepție de la momentul final al constituirii de parte civilă.....	194
Secțiunea a 5-a. Modalitățile de constituire ca parte civilă în procesul penal	194
5.1. Observații prealabile	194
5.2. Forma constituirii de parte civilă și organul judiciar îndrituit a o primi	195
5.3. Modalitățile de constituire de parte civilă în procesul penal francez.....	196
Secțiunea a 6-a. Depășirea momentului final al constituirii de parte civilă.....	198
6.1. Reglementarea anterioară	198
6.2. Dispozițiile din actuala reglementare	199
Secțiunea a 7-a. Precizarea naturii și a cuantumului despăgubirilor	201
7.1. Discuții sub imperiul vechiului Cod de procedură penală	201
7.1.1. Soluții divergente ale doctrinei și practicii judiciare	201
7.1.2. Necesitatea precizării naturii și cuantumului pretențiilor în termenul <i>in limine litis</i> prevăzut pentru constituirea de parte civilă	201
7.2. Dispozițiile din reglementarea în vigoare	206
Secțiunea a 8-a. Modificarea pretențiilor	207
8.1. Modificarea pretențiilor în lumina vechiului Cod de procedură penală.....	207
8.1.1. Soluții divergente ale doctrinei și practicii judiciare	207
8.1.2. Regulă și excepții în legătură cu modificarea pretențiilor.....	209
8.1.2.1. Diminuarea pretențiilor	209
8.1.2.2. Majorarea pretențiilor	210
8.1.2.3. Extinderea acțiunii penale și a procesului penal	213
8.2. Modificarea pretențiilor în lumina actualului Cod de procedură penală	214
8.2.1. Diminuarea pretențiilor civile.....	215
8.2.2. Majorarea pretențiilor civile	216

Capitolul IV

Renunțarea la constituirea de parte civilă în procesul penal	219
Secțiunea 1. Renunțarea în viziunea vechiului Cod de procedură penală	219

1.1. Chestiune prealabilă.....	219
1.2. Momentul până la care se poate renunța.....	219
1.3. Condițiile unei renunțări valabile	219
1.4. Soluții ale doctrinei și practicii judiciare	220
1.5. Renunțarea în parte la pretenții	222
Secțiunea a 2-a. Renunțarea în viziunea Codului de procedură penală în vigoare	223
2.1. Renunțarea în tot la pretențiile civile.....	223
2.2. Renunțarea în parte la pretențiile civile.....	223
2.3. Momentul până la care se poate renunța la pretenții, formă și consecințe	223
2.4. Renunțarea la pretenții de către reprezentanții persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă.....	224

Capitolul V

Alte aspecte legate de constituirea de parte civilă.....	225
Secțiunea 1. Precizarea motivelor și a probelor	225
Secțiunea a 2-a. Îndreptarea erorilor materiale	226
Secțiunea a 3-a. Înlocuirea solicitării de reparare a prejudiciului material în natură cu cea privind acordarea unei despăgubiri bănești	227

Capitolul VI

Exercitarea din oficiu a acțiunii civile	228
Secțiunea 1. Regula	228
Secțiunea a 2-a. Persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă	228
2.1. Raportări la reglementarea din vechiul Cod de procedură penală	228
2.1.1. Emanciparea minorilor.....	228
2.1.2. Rolul activ al organelor judiciare în stabilirea întinderii și dovedirii prejudiciului.....	229
2.1.3. Posibilitatea coexistenței exercitării din oficiu a acțiunii civile cu constituirea de parte civilă la cerere prin reprezentanții legali	229
2.1.4. Impactul art. 15 alin. (2) C. pr. pen. vechi asupra exercitării din oficiu a acțiunii civile.....	231
2.2. Situația persoanelor ocrotite de lege în actuala reglementare	233
2.2.1. Restrângeri cu privire la exercitarea acțiunii civile din oficiu	233
2.2.2. Probleme privind persoanele ocrotite de art. 19 alin. (3) C. pr. pen. în vigoare	234
2.3. Cazurile de la art. 348 C. pr. pen. vechi, respectiv art. 25 alin. (2) și (3) C. pr. pen. actual.....	236

Capitolul VII

Concluzie cu privire la constituirea de parte civilă	238
---	------------

TITLUL VI

SOLUȚIONAREA ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL – COMPATIBILITATEA PROCEDURII CU PRINCIPIUL DURATEI REZONABILE A PROCESULUI PENAL.....	239
--	------------

Capitolul I

Introducere.....	239
-------------------------	------------

Capitolul II Oameni și cărți

Principiul duratei rezonabile în viziunea reglementărilor internaționale	240
Secțiunea 1. Observație prealabilă	240
Secțiunea a 2-a. Principiul duratei rezonabile în Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.....	240
2.1. Reglementare, raționament și dezvoltare a principiului.....	240
2.2. Natura juridică a prevederilor din Convenția Europeană.....	241
2.3. Criterii de apreciere a termenului rezonabil	242
2.4. Durata rezonabilă a procesului și principiul celerității, rapidității și operativității	245

Capitolul III

Remedii pentru depășirea duratei rezonabile a procedurilor.....	248
Secțiunea 1. Observații prealabile	248
Secțiunea a 2-a. Remedii în diferite state ale Europei	249
2.1. Observație prealabilă	249
2.2. Remedii în diferite state europene.....	249
2.3. Concluzii cu privire la remediile oferite în statele europene	252
Secțiunea a 3-a. Remedii în sistemul de drept român	253
Secțiunea a 4-a. Unele reglementări interne ale duratei rezonabile și eventualele implicații asupra procedurii penale.....	255
4.1. Constituția României, Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară și Legea nr. 303/2004 privind statutul magistraților.....	255
4.2. Reglementări în Codul de procedură civilă actual.....	256
4.2.1. Observație prealabilă	256
4.2.1.1. Comparatie între vechea și actuala reglementare procesual civilă	256
4.2.1.2. Inechitatea rezultată din aplicarea în timp a legii de procedură civilă.....	257
4.2.2. Dispozițiile art. 6 alin. (1) și (2) C. pr. civ.	257
4.2.3. Dispozițiile art. 522-526 C. pr. civ.	258
4.2.3.1. Observații prealabile	258
4.2.3.2. Aspecte privind procedura specială instituită de art. 522 și urm. C. pr. civ.	258
4.2.3.3. Neajunsurile remediei oferite de art. 522-526 C. pr. civ.	262
4.2.3.4. Compatibilitatea dispozițiilor din Codul de procedură civilă în vigoare cu cele din vechea și actuala reglementare procesual penală.....	263
4.2.4. Includerea fazei de executare în durata rezonabilă a procedurilor	265
4.3. Durata rezonabilă în procesul penal.....	265
4.3.1. Necesitatea reglementării scopului și regulilor de bază ale procesului penal.....	265
4.3.2. Observații prealabile cu privire la implementarea principiului duratei rezonabile în procedura penală.....	266
4.3.3. Durata rezonabilă și principiul celerității, rapidității și operativității.....	268
4.3.4. Momentul <i>dies a quo</i> și <i>dies ad quem</i> al calculării termenului rezonabil în procedura penală.....	269
4.3.5. Includerea în momentul <i>dies ad quem</i> a punerii în executare a hotărârilor penale	270

4.3.6. Momentul de sfârșit și de început al calculului termenului rezonabil pentru acțiunea civilă în procesul penal	271
4.4. Remediul oferit de art. 488 ¹ -art. 488 ⁶ C. pr. pen. actual.....	271
4.4.1. Observații generale.....	271
4.4.2. Insuficiența remediului.....	272
Secțiunea a 5-a. Principiul duratei rezonabile și disjungerea acțiunii civile.....	276
5.1. Disjungerea acțiunii civile în vechea și actuala reglementare procesual penală	276
5.1.1. Disjungerea în anterioara reglementare procesual penală	276
5.1.2. Disjungerea în actuala reglementare procesual penală	279
5.1.2.1. Prolungirea în actuala reglementare a dispozițiilor art. 347 C. pr. pen. vechi.....	279
5.1.2.1.1. Reglementare	279
5.1.2.1.2. Asemănări și deosebiri între cele două reglementări	279
5.1.2.2. Continuarea tendinței de îndepărtare a legiuitorului de sistemul mixt.....	281
5.1.2.2.1. Disjungerea acțiunii civile la instanța civilă în viziunea inițială a Codului de procedură penală.....	281
5.1.2.2.2. Dezavantaje și avantaje ale disjungerii acțiunii civile	282
5.1.2.2.3. Revenirea la jurisdicția penală pentru cazul disjungerii acțiunii civile.....	283
5.1.2.2.4. Probațiunea în fața instanței civile în proiectul Codului de procedură penală	283
5.1.3. Concluzie cu privire la chestiunea sistemului mixt.....	285
Secțiunea a 6-a. Judecata în procedura simplificată și impactul ei asupra acțiunii civile	286
6.1. Dispozițiile art. 320 ¹ C. pr. pen. vechi.....	286
6.2. Dispozițiile art. 374 C. pr. pen. în vigoare.....	287
6.3. Acțiunea civilă în cazul judecării cauzei în procedura simplificată.....	287
6.3.1. Observații prealabile.....	287
6.3.2. Asemănări și diferențe între reglementarea anterioară și actuala reglementare	287
Secțiunea a 7-a. Constituirea de parte civilă și durata rezonabilă în actuala reglementare	291
7.1. Observație prealabilă.....	291
7.2. Compatibilitatea art. 20 alin. (1), (2) și (4) C. pr. pen. actual cu principiul duratei rezonabile.....	291
7.3. Dispozițiile art. 20 alin. (2) C. pr. pen. actual și principiul duratei rezonabile.....	293
7.4. Dispozițiile art. 20 alin. (7) C. pr. pen.	293
7.5. Tranzacționarea, medierea și recunoașterea pretențiilor civile	294
7.5.1. Observații prealabile.....	294
7.5.2. Termenul pentru uzarea de aceste posibilități în procesul penal	295
7.5.3. Observații referitoare la recunoașterea pretențiilor civile.....	295
7.5.3.1. Recunoașterea pretențiilor în lumina duratei rezonabile.....	295
7.5.3.2. Valabilitatea recunoașterii pretențiilor.....	296
Secțiunea a 8-a. Exercitarea acțiunii civile de către sau față de succesorii părților, în lumina duratei rezonabile	298
8.1. Decesul inculpatului	298

Respectiv 8.2. Decesul, reorganizarea, desființarea sau dizolvarea părții civile sau, după caz, a părții responsabile civilmente.....	299
8.2.1. Observații prealabile	299
8.2.2. Termenul de 2 luni prevăzut de dispozițiile art. 24 alin. (1) și (2) C. pr. pen. în vigoare.....	299
8.2.2.1. Natura termenului, scopul său și consecințele nerespectării acestuia	299
8.2.2.2. Momentul de la care curge termenul	300
8.2.2.3. Disjungerea acțiunii civile în situațiile de la art. 24 C. pr. pen.	301
Secțiunea a 9-a. Desemnarea unui reprezentant comun al părților civile.....	302
9.1. Observație prealabilă	302
9.2. Desemnarea unui reprezentant comun, între drept și obligație. Scop	302
9.3. Sancțiunea neexercitării dreptului. Competență pentru desemnarea din oficiu a unui reprezentant comun	303
Secțiunea a 10-a. Dispoziții referitoare la citare și la prezența în fața organelor judiciare.....	304
Secțiunea a 11-a. Suspendarea judecării în fața instanței civile.....	305
11.1. Reglementarea anterioară.....	305
11.2. Reglementarea procesual penală în prezent în vigoare	306
Secțiunea a 12-a. Acțiunea civilă din oficiu și durata rezonabilă a procedurilor judiciare.....	307
12.1. Reglementarea anterioară.....	307
12.2. Reconsiderarea în actuala reglementare procesual penală a situației persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă.....	308
Secțiunea a 13-a. Extinderea acțiunii penale și a procesului penal. Restituirea cauzei la procuror	309
13.1. Extinderea acțiunii penale și a procesului penal din anterioara reglementare	309
13.2. Extinderea acțiunii penale și a procesului penal în actuala reglementare	310
13.3. Restituirea cauzei la procuror	310
13.3.1. Restituirea cauzei la procuror în reglementarea anterioară și efectul acesteia	310
13.3.2. Restituirea cauzei la procuror în actuala reglementare.....	310
Secțiunea a 14-a. Regândirea art. 20 alin. (3) C. pr. pen. vechi raportat la art. 27 alin. (6) C. pr. pen. în vigoare	311
14.1. Inconvenientul art. 20 alin. (3) C. pr. pen. vechi raportat la durata rezonabilă.....	311
14.2. Remediul oferit de art. 27 alin. (6) C. pr. pen. actual	312
Secțiunea a 15-a. Cuvânt de încheiere	313
15.1. Durata rezonabilă a procedurilor, între evoluție și perfecționare	313
15.2. Neajunsul major al abordării referitoare la acțiunea civilă în procesul penal.....	313

TITLUL VII

ELEMENTELE ACȚIUNII CIVILE	316
----------------------------------	-----

Capitolul I

Observații prealabile.....	316
----------------------------	-----

Capitolul II

Temeiul acțiunii civile.....	317
-------------------------------------	------------

Capitolul III

Obiectul acțiunii civile	318
---------------------------------------	------------

Secțiunea 1. Considerații generale.....	318
---	-----

Secțiunea a 2-a. Tranzacția, medierea și recunoașterea pretențiilor civile.....	319
---	-----

Capitolul IV

Principiile reparării prejudiciului.....	320
---	------------

Secțiunea 1. Repararea integrală a prejudiciului	320
--	-----

1.1. Reglementarea acestui principiu în plan intern	320
---	-----

1.1.1. Dispoziții material civile.....	320
--	-----

1.1.2. Dispoziții procesual penale.....	320
---	-----

1.2. Reglementarea acestui principiu pe plan internațional.....	320
---	-----

1.3. Noțiunea de reparare integrală a prejudiciului	321
---	-----

Secțiunea a 2-a. Repararea în natură a prejudiciului. Despăgubirea pecuniară.....	325
---	-----

2.1. Noțiune și reglementare.....	325
-----------------------------------	-----

2.1.1. Repararea în natură a prejudiciului în materie civilă	325
--	-----

2.1.2. Repararea în natură în materie penală.....	328
---	-----

2.1.2.1. Situație premisă	328
---------------------------------	-----

2.1.2.2. Conflictul dintre legi existente concomitent în timp	328
---	-----

2.1.2.3. Principiul reparației în natură și reglementarea în prezent în vigoare.....	330
--	-----

2.2. Modalități de reparare în natură a prejudiciului.....	332
--	-----

2.2.1. Prevederi în vechiul Cod de procedură penală.....	332
--	-----

2.2.2. Actuala reglementare procesual penală.....	335
---	-----

2.3. Excepția de la regula reparării în natură a prejudiciului: despăgubirea pecuniară	338
--	-----

2.4. Criterii de evaluare a indemnizației pecuniare.....	340
--	-----

2.4.1. Despăgubirea bănească a prejudiciului material	340
---	-----

2.4.2. Criterii pentru indemnizarea pecuniară a prejudiciului moral	341
---	-----

2.4.2.1. Observații prealabile.....	341
-------------------------------------	-----

2.4.2.2. Enumerarea unor criterii orientative.....	342
--	-----

2.4.2.2.1. Criterii subiective și obiective	342
---	-----

2.4.2.2.2. Criteriul echității	344
--------------------------------------	-----

2.4.2.2.2.1. Apelul la criteriul echității	344
--	-----

2.4.2.2.2.2. Relativitatea aprecierii cu privire la excesivitatea indemnizației pecuniare a prejudiciului moral.....	346
--	-----

2.4.3. Ordinea pentru stabilirea indemnizației prejudiciului moral. Culpă comună.....	348
---	-----

Secțiunea a 3-a. Opțiunea între formele răspunderii civile: delictuală și contractuală, în vederea obținerii reparației prejudiciului.....	348
--	-----

Secțiunea a 4-a. Instituirea unor sisteme menite să asigure repararea prejudiciului.....	353
--	-----

4.1. Sistemul compensării financiare de către stat a victimelor unei infracțiuni	353
--	-----

4.1.1. Observații prealabile.....	353
-----------------------------------	-----

4.1.2. Domeniu de aplicare	354
----------------------------------	-----

Respect p	4.1.3. Condiții pentru acordarea compensației financiare.....	354
	4.1.3.1. Condiții pozitive.....	355
	4.1.3.2. Condiții negative.....	356
	4.1.4. Procedura de acordare a compensării financiare.....	356
	4.2. Repararea prejudiciului de către Fondul de Protecție a Victimelor Străzii	357
	4.2.1. Constituire și atribuții.....	357
	4.2.2. Procedura de acordare a despăgubirilor.....	359
	4.2.3. Limite pentru acordarea despăgubirilor de către Fond	360

Capitolul V

Aptitudinea funcțională.....	361
------------------------------	-----

Capitolul VI

Subiecții acțiunii civile	362
Secțiunea 1. Observație prealabilă	362
Secțiunea a 2-a. Subiecții activi ai acțiunii civile	362
2.1. Introducere	362
2.2. Persoanele care pot avea calitatea de parte civilă în procesul penal român, în lumina doctrinei și jurisprudenței	364
2.2.1. Condiții privind capacitatea și interesul de a acționa.....	364
2.2.2. Victimele directe sau victimele imediate.....	367
2.2.3. Victimele indirecte sau victimele „prin ricoșeu”	371
2.2.4. Organismele legal constituite care reprezintă și apără interesele membrilor lor	377
2.2.5. Succesorii părții civile	381
2.2.6. Exerțarea acțiunii civile de către terțe persoane și de „terți plătitori”	383
2.2.7. Drepturile și obligațiile părții civile	385

Capitolul VII

Subiecții pasivi ai acțiunii civile.....	387
Secțiunea 1. Subiecți pasivi originari	387
1.1. Observații prelabile	387
1.2. Inculpatul.....	387
1.2.1. Observații cu caracter general	387
1.2.2. Drepturile și obligațiile inculpatului	390
1.3. Partea responsabilă civilmente.....	391
1.3.1. Noțiune, poziție procesuală și modalitățile în care persoana responsabilă civilmente intră în procesul penal	391
1.3.1.1. Noțiunea de parte responsabilă civilmente	391
1.3.1.2. Poziția procesuală.....	393
1.3.1.3. Modalitățile în care persoana responsabilă civilmente intră în procesul penal	396
1.3.1.3.1. Introducerea în cauză a părții responsabile civilmente	396
1.3.1.3.2. Persoanele care pot introduce în cauză partea responsabilă civilmente.....	396
1.3.1.3.3. Momentul de la care și până la care poate fi introdusă partea responsabilă civilmente în procesul penal.....	398

Respect pentru	1.3.1.3.4. Intervenția părții responsabile civilmente în procesul penal	399
	1.3.2. Drepturile și obligațiile părții responsabile civilmente	399
	Secțiunea a 2-a. Subiecți pasivi prin deviere	401
	2.1. Succesorii sub imperiul anterioarei reglementări	401
	2.2. Succesorii sub imperiul reglementării în prezent în vigoare	403

TITLUL VIII

REZOLVAREA ACȚIUNII CIVILE ÎN PROCESUL PENAL	405
---	------------

Capitolul I

Rezolvarea acțiunii civile în vechea reglementare procesual penală	405
Secțiunea 1. Rezolvarea acțiunii civile de către instanța penală	405
Secțiunea a 2-a. Nesoluționarea acțiunii civile în cursul urmăririi penale	407
Secțiunea a 3-a. Soluțiile instanței penale în latura civilă	407
3.1. Soluțiile de admitere a acțiunii civile	407
3.2. Soluțiile de respingere a acțiunii civile	409
3.3. Nesoluționarea acțiunii civile	410

Capitolul II

Rezolvarea acțiunii civile în actualul Cod de procedură penală	412
Secțiunea 1. Observații prealabile	412
Secțiunea a 2-a. Soluțiile instanței penale în latura civilă	413
2.1. Soluțiile de admitere a acțiunii civile	413
2.2. Soluțiile de respingere a acțiunii civile	414
2.3. Nesoluționarea acțiunii civile	415
Secțiunea a 3-a. Rezolvarea acțiunii civile de către procuror	418

Bibliografie	423
---------------------------	------------

ACȚIUNILE ÎN PROCESUL PENAL

Capitolul I

Noțiunea de acțiune în procesul penal

Secțiunea 1. Acțiunea în justiție

Normele de drept trebuie respectate, motiv pentru care legea stabilește modalitatea prin care se poate acționa pentru asigurarea aplicării lor, prevăzând o răspundere juridică ce poate fi impusă prin puterea judecătorească, ca autoritate publică prin care se realizează justiția¹. În cazul încălcării unor *norme de drept substanțial* (indiferent cărei materii aparțin acestea în concret) intervine răspunderea juridică a persoanei, fizice sau juridice, care a nesocotit norma, prin aducerea acesteia în fața instanței judecătorești competente, în vederea aplicării constrângerii de stat pentru fapta săvârșită.

Tragerea la răspundere juridică reprezintă aducerea conflictului de drept penal, civil, administrativ, disciplinar, în fața instanțelor judecătorești și se realizează prin introducerea unei *acțiuni în justiție*, exercitată într-un proces². Așadar, acțiunea în justiție este mijlocul procesual prin care se realizează tragerea la răspundere pentru cazul încălcării unei norme de drept³ și instrumentul juridic prin care conflictul de drept este adus spre soluționare organelor judiciare, potrivit ramurii de drept căruia îi aparțin normele juridice a căror încălcare a determinat respectivul conflict de drept⁴.

Este vorba despre un concept-sinteză care desemnează ansamblul mijloacelor consacrate legal, prin intermediul cărora se poate solicita organului judiciar competent să rezolve conflictul de drept ivit ca urmare a nerespectării dispoziției unei norme juridice⁵.

Astfel, acțiunea în justiție, ca ansamblu de mijloace procesuale organizate de lege, este diferită de dreptul subiectiv, dar și de cererea de chemare în judecată, care nu reprezintă decât o formă de manifestare a acțiunii, un instrument prin intermediul căruia aceasta este declanșată⁶. În literatura de specialitate, s-a arătat că acțiunea în justiție este suportul procesului penal și regulatorul coordonatelor acestuia, având ca temei juridic, în fapt, săvârșirea unei fapte ilicite sancționate de lege, iar în drept, chiar însuși dreptul acordat de lege (norma juridică în care se prevede sancțiunea pentru acea faptă) de a putea trage la răspundere juridică, în fața justiției pe cel care a săvârșit fapta ilicită⁷.

Totodată, acțiunea în justiție nu se confundă nici cu dreptul la acțiune, deoarece acesta din urmă reprezintă un drept virtual înscris chiar în norma juridică, care ocrotește o anumită

¹ Gr. Gr. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 88.

² *Ibidem*.

³ M. Udrioiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială. Sinteze și grile*, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 17.

⁴ T. Joița, *Acțiunea civilă în procesul penal*, Ed. Național, București, 1999, p. 6.

⁵ *Idem*, p. 7.

⁶ *Ibidem*.

⁷ V. Dongoroz (coord.), *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român, Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei, București, 1975, p. 54.

Revalorare socială sau care consfințește un drept subiectiv¹ sau apară un interes legitim (ocrotit expres prin prevederile actualului Cod civil, precum cele inserate la art. 1349).

Dreptul la acțiune în justiție decurge din edictarea normei de drept substanțial și constă în împuternicirea legală a celui prejudiciat prin săvârșirea unei fapte ilicite de a trage la răspundere juridică, în fața justiției, persoana care a încălcat legea².

Așadar, dreptul la acțiune poate fi exercitat prin intermediul cererii în justiție³. În doctrina anterioară actualului Cod de procedură penală s-a arătat că uneori însă această cerere nu este necesară, respectiv atunci când exercitarea dreptului la acțiune este obligatorie pentru organele legal abilitate, cum se întâmplă în cazul acțiunii penale⁴. În prezent, raportat la dispozițiile art. 19 alin. (3) coroborat cu art. 20 alin. (1), (2) și (4) C. pr. pen., procurorul, atunci când exercită acțiunea în justiție în numele și pe seama persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, trebuie să o facă în același mod (termen, formă, conținut) ca persoanele care au deplîna capacitate de acțiune sau ca entitățile juridice. Existența unei cereri în justiție nu este absolut necesară în cazul în care este vorba despre desființarea unui înscris sau despre restabilirea situației anterioare, deoarece, cum prevede art. 25 alin. (3) din actuala reglementare procesual penală, instanța se pronunță în aceste cazuri chiar și în lipsa unei constituirii de parte civilă.

De observat este însă faptul că cererea în justiție nu trebuie confundată cu acțiunea în justiție, întrucât prima noțiune reprezintă doar actul procesual inițial prin care se pune în mișcare acțiunea în fața instanței judecătorești, în timp ce acțiunea în justiție este exercitată în continuare, dinamizând întreaga desfășurare a procesului până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive⁵.

Secțiunea a 2-a. Acțiunea în procesul penal

Prin acțiune în procesul penal se înțelege modalitatea juridică prin care conflictul de drept născut din săvârșirea unei infracțiuni este adus în fața organelor judiciare în vederea angajării răspunderii penale și civile a persoanei culpabile și a aplicării constrângerii de stat față de aceasta, precum și a obligării ei la repararea prejudiciului produs prin infracțiune acolo unde este cazul⁶.

În acest fel s-a subliniat că acțiunea constituie o împuternicire legală (*potestas agendi*) care justifică aducerea conflictului de drept înaintea organelor judiciare penale și face necesară exercitarea de către acestea a atribuțiilor care revin potrivit legii⁷.

Acțiunea penală are ca scop reprimarea oricărei atingeri aduse ordinii sociale, fiind o acțiune care se naște din infracțiune, în timp ce acțiunea civilă se naște din prejudiciu⁸.

¹ T. Joița, *op. cit.*, p. 8.

² Gr. Gr. Theodoru, *op. cit.*, 2013, p. 89.

³ T. Joița, *op. cit.*, p. 9.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Gr. Gr. Theodoru, *op. cit.*, 2013, p. 90.

⁶ Gh. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 536.

⁷ I. Tanoviceanu, V. Dongoroz, *Tratat de procedură penală*, ed. a 2-a, vol. IV, București, 1928, p. 103; V. Dongoroz, *Curs de procedură penală*, ed. a 2-a, București, 1942, p. 53; N. Volonciu, *În legătură cu noua reglementare a acțiunii penale*, A.U.B., Seria Științe juridice, anul XVIII, nr. 2/1969, p. 97; Tr. Pop., *Drept procesual penal. Partea generală*, vol. II, Cluj, 1947; G. Antoniu, N. Volonciu, N. Zaharia, *Dicționar de procedură penală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988; I. Ionescu Dolj, *Curs de procedură penală română*, București, 1926, p. 43; G. Vrăbiescu, *Curs de procedură penală*, București, 1943, *apud* Gh. Mateuț, *op. cit.*, p. 536.

⁸ Despre faptul că în doctrina franceză s-a considerat uneori că acțiunea penală și acțiunea civilă au același fundament: infracțiunea, a se vedea J. Pradel, *Procédure pénale*, 8e édition, Cujas, Paris, 1995, p. 176, *apud* Gh. Mateuț, *op. cit.*, p. 537.

Res. Ca orice acțiune judiciară, acțiunea civilă prezintă două aspecte: unul substanțial (fiind expresia dreptului ce a fost vătămat prin fapta altuia de a se adresa justiției pentru a obține reparația cuvenită) și altul procesual (prin folosirea sa, conform legii de procedură)¹.

Preferăm să *definim* acțiunea în procesul penal ca fiind modalitatea juridică prin care conflictul de drept, născut din săvârșirea faptei care face obiectul acțiunii penale și care poate reprezenta infracțiune din punct de vedere penal, este adus în fața organelor judiciare, în vederea angajării răspunderii penale și civile și aplicării, dacă este cazul, a constrângerilor prevăzute de legea penală, respectiv de cea civilă.

Aceasta deoarece caracterul infracțional sau nu al faptei este o chestiune ulterioară, care cade în apanajul instanței de judecată, fiind vorba despre un moment situat ulterior aducerii propriu-zise a conflictului de drept în fața organelor judiciare.

În acest sens, chiar art. 19 alin. (1) C. pr. pen., stipulează ideea posibilității tragerii la răspundere civilă pentru cazul săvârșirii „faptei” care face obiectul acțiunii penale, evitându-se, în mod expres, utilizarea termenului de infracțiune. În același timp, din acest text rezultă că sursa acțiunii civile o reprezintă însăși fapta ilicită civilă, cauzatoare de prejudicii, care poate reprezenta o faptă ilicită penală, ce poate constitui infracțiune, în condițiile legii. Fapta prevăzută de legea penală devine infracțiune numai în măsura în care aceasta îndeplinește condițiile stipulate la art. 15 C. pen. (care prevede că o faptă este infracțiune dacă este prevăzută de legea penală, nejustificată, imputabilă persoanei care a săvârșit-o și comisă cu vinovăție). Constatarea unei fapte ca fiind infracțiune se face numai la finalul procesului penal, când este constatată ca atare de către o instanță de judecată. Odată ce instanța constată ca fiind întrunite elementele enumerate mai sus (chiar și în ipoteza în care se pronunță asupra acordului de recunoaștere a vinovăției) putem considera fapta ca fiind propriu-zis infracțiune, iar nu anterior acestui moment.

¹V. Dongoroz (coord.), *op. cit.*, 1975, p. 74.